

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ПІДГОТОВЧОГО, 1-4 КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ГЛУХИХ**

Я У СВІТІ

3-4 класи

Укладач: Таранченко О.М., д.п.н., старший науковий співробітник
лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН
України

Київ – 2014

**Навчальні програми
для підготовчого, 1-4 класів
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів
для дітей глухих**

Я У СВІТІ

Пояснювальна записка

Програми навчального предмета «Я у світі» для початкової школи для глухих дітей, що реалізує освітню галузь «Суспільствознавство», укладено з відповідними адаптаціями на основі програм для загальноосвітніх навчальних закладів¹ та згідно з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти. Зміст програм передбачає поступове розширення та поглиблення знань, що нарощуються, відповідно до вікових особливостей учнів. Структура курсу визначається тематичним і позакласним розподілом навчального матеріалу. Відповідно до базового навчального плану предмет «Я у світі» вивчається у 3-4 класах (по одній годині у кожному класі). Розподіл годин для вивчення кожної теми залежить від індивідуальних особливостей глухих школярів, можливостей опанувати певний матеріал за відведений час. В межах курсу вчитель може варіювати кількість годин для опрацювання тієї чи іншої теми. Курс спрямовується на соціалізацію особистості глухих школярів, їх патріотичне та громадянське виховання.

Мета предмета полягає в особистісному розвитку учня, формуванні його соціальних та життєвих компетентностей на основі поетапного засвоєння соціального досвіду, що охоплює загальнолюдські, загальнокультурні та національні цінності, соціальні норми, практику прийнятної в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору тощо.

Ця мета досягається через реалізацію низки взаємопов'язаних завдань: формування життєвих, соціальних, громадянських компетентностей у ставленні школярів до природи, суспільства, людей, самих себе; найважливіших людських якостей, необхідних у власному житті, в різних сферах діяльності та співіснуванні з іншими живими істотами; виховання соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до різних елементів етносоціального та соціально-культурного середовища, здатної розуміти значення життя як найвищої цінності; опанування способів діяльності та моделей поведінки, що відповідають чинному законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві через активне спілкування із соціальним оточенням; накопичення досвіду комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми; випробування соціальних ролей, де можна виявити навички соціально бажаної поведінки.

Відповідні компетентності є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі, а також спрямовуються на соціалізацію особистості в усіх сферах життєдіяльності. У процесі опанування курсу у глухих учнів формуються уявлення про цілісність світу, природне і

¹ Розробники програми «Я у світі» для загальноосвітніх навчальних закладів: *Н.М.Бібік*, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; *Р.А.Арцишевський*, член-кореспондент НАПН України, доктор філософських наук, професор; *Т.Е.Пушкарьова*, кандидат педагогічних наук, вчитель-методист; *В.В.Майорський*.

соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства; засвоюються узагальнені уявлення і поняття, що відображають основні властивості й закономірності реального світу, розширюють і впорядковують соціальний і пізнавальний досвід.

Розвивальний і виховний аспекти предмета «Я у світі» простежуються у відповідних темах курсу: людина; людина серед людей; людина в суспільстві; людина у світі, що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності ключових компонентів – «я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ». Використання можливостей предмета «Я у світі» для навчання і розвитку глухих учнів, одночасно з вирішенням його основних освітньо-виховних завдань, забезпечує необхідний вплив на становлення і всебічний розвиток громадянина України та успішність підготовки до вивчення таких предметів як народознавство, історія, географія та ін. Специфічність цього навчального предмета обумовлює широкий спектр методів та форм роботи, які взаємодоповнюються, створюють умови для активізації потенційних можливостей глухих дітей у пізнанні оточуючого світу, усвідомленні набутих знань і застосуванні їх у практичній діяльності. Так, у дидактично-методичній систематизації навчального матеріалу особливе значення надається зв'язку його з життям, оскільки обмеженість відповідного досвіду у глухих учнів потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень, що є головною чуттєвою основою набутих знань. Відповідно зміст тем орієнтовано на розвиток особистості дитини, що передбачає: залучення її до активної пізнавальної діяльності, застосування практичних методів навчання, за яких дитина постає суб'єктом соціальної практики; активне використання набутих дитиною знань у знайомих, змінених і нових соціальних ситуаціях; створення умов для самовираження, організації комунікативного спілкування, розвитку особистості, її громадянських якостей.

Розвитково-корекційні завдання курсу полягають у формуванні розумових здібностей глухих учнів, мовленнєвих умінь і навичок (ЖМ, словесної мови), їх емоційної сфери, саморегуляції та самовираження відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини. У загальноосвітніх закладах для дітей з порушеннями слуху жестова і словесна мови використовуються як рівноправні засоби навчання та спілкування і застосовуються тією мірою, що є необхідною для ефективного здійснення навчально-виховного процесу. У школах для глухих дітей навчання здійснюється з певним домінуванням жестової мови, але при цьому, починаючи з початкової ланки освіти, не слід ігнорувати навчання словесної мови. В основу програми покладено максимальне використання учнями слухо-зорового сприймання мовлення поряд з розвитком у них вимови наближеної до правильної, що сприятиме їхній успішній соціалізації. Забезпечення єдності жестової та словесної мов, з урахуванням психофізичного стану та індивідуальних можливостей глухих учнів, створює умови, необхідні для засвоєння відповідних знань, умінь і навичок.

3 клас

Зміст	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Корекційно-розвивальна лінія
Людина. Людина – частина природи і суспільства. Розвиток людини упродовж життя. Людське «Я». Зовнішність людини. Вияви характеру (позитивні та негативні). Вчимося вчитися. Навчання як складова життєвого успіху	Учень: <i>знає</i>, що відрізняє людину від інших живих істот (мислення, мова, праця) <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i>; <i>має</i> уявлення про: умови росту й розвитку дитини; умови для забезпечення життя людини; <i>володіє</i> елементарними прийомами планування і дотримання режиму дня, зосередження уваги, досягнення певної мети; <i>виявляє</i> інтерес до своєї зовнішності; <i>прагне</i> до акуратності; до самовиховання; <i>розпізнає</i> вчинки (як позитивні, так і негативні); <i>дає</i> оцінку виявам характеру <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i>; <i>наводить</i> <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i> приклади поведінки (правильної, неправильної);	Розвиток вміння актуалізувати знання, пригадувати відомі факти, застосовувати відому інформацію в нових умовах. Формування уваги, пам'яті. Формування елементарних уявлень про абстрактні поняття. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Збагачення словникового запасу ознаками, діями, назвами частин тіла, предметів гігієни тощо. Формування практичної діяльності щодо охорони свого здоров'я, охайності. Формування інтересу дитини до навчання. Розвиток в учнів мовлення, навичок навчальної діяльності, самодисциплінованості. Розвиток слухового сприймання за допомогою звукопідсилюючих апаратів індивідуального користування на протязі уроку.
Людина серед людей. Сім'я. Склад сім'ї. Основні обов'язки в сім'ї. Взаємини в родині, ставлення до старших. Школа, її історія й традицій. Правила поведінки у громадських місцях. Вимоги до товаришування, спільної гри, праці, навчання у групах, у класі. Чесноти людини	Учень: <i>має</i> уявлення про обов'язки в сім'ї; <i>уміє розповісти</i> про них <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i>, продемонструвати окремі прийоми виконання домашніх справ; <i>виявляє</i> інтерес до пізнання традицій школи; <i>бере участь</i> у групових заходах (суспільно корисних та ін.); <i>дотримується</i> правил поведінки у громадському транспорті, громадських місцях; <i>наводить приклади</i> <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i>	Збагачення та конкретизація словникового запасу відповідно до змісту теми. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Формування вміння групувати явища на основі їх аналізу та порівняння. Формування умінь і навичок сприймати звернене мовлення. Розвиток пам'яті на предметно-образному і словесному матеріалі, що вивчається. Уточнення уявлень в процесі навчальної діяльності; збагачення словника поняттями, набутими при

	ввічливого поведження, людських чеснот (працьовитість, товариськість тощо); <i>прагне до вироблення цих якостей;</i> <i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя)</i> добрих вчинків; оцінних суджень щодо конкретних ситуацій	вивченні теми (ЖМ, дактилем, по можливості словесно); розширення досвіду сприйняття фактів з об'єктивної дійсності. Формування навичок поведінки у соціальному середовищі (вужчому – родинному, ширшому – класу, школи, громади). Формування позитивних особистісних якостей.
Людина в суспільстві. Суспільство – єдність більших і менших людських спільнот. Розмаїття спільнот людей (в тому числі і спільноти нечуючих). Стосунки людей у суспільстві. Україна – незалежна держава. Символи держави: Герб, Прапор, Гімн, їх значення. Громадяни України. Права та обов'язки громадян. Практична робота. Правопорушення, поширені серед дітей, відповідальність за них. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ...».	Учень: <i>усвідомлює</i> свою належність до українського суспільства; необхідність толерантних взаємин між людьми; <i>має</i> уявлення про: державну символіку України; свою приналежність до України; <i>виявляє інтерес до:</i> пізнання минулого і сучасного України; участі у відзначенні пам'ятних подій, державних і народних свят; накопичення матеріалів із теми, оформлення їх в портфоліо тощо; <i>виявляє</i> патріотичні почуття, шанобливе ставлення до символів держави; <i>володіє</i> найпростішими навичками поведження в урочистих ситуаціях, у пам'ятних місцях; <i>розуміє сутність</i> правопорушень як порушення прав інших людей, <i>міркує</i> на цю тему, <i>наводить (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя);</i> <i>обґрунтовує</i> необхідність відповідати за свої вчинки; <i>може пояснити (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя)</i> взаємозв'язки в соціальному житті (між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю)	Формування абстрактних понять відповідно до теми. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Формування вміння виявляти залежності між об'єктами та явищами. Збагачення словникового запасу відповідно до теми. Розвиток пізнавальної діяльності, пам'яті, мовлення. Формування поваги до культури різних спільнот. Розвиток навичок співіснування в соціумі. Формування патріотизму. Розвиток мисленневих операцій аналізу, порівняння і узагальнення на матеріалі теми. Формування пізнавальної активності у процесі виконання практичних завдань. Формування вміння висловити емоційне ставлення до нової цікавої інформації. Автоматизація правильної вимови раніше опанованих звуків.
Людина і світ.	Учень:	Формування вміння орієнтуватися на карті

Україна на карті світу. Україна – європейська держава. Різноманітність народів у світі. Винаходи людства. Славетні українці, їхній внесок у світову науку, культуру, спорт	<i>має уявлення про географічне розташування України; різноманітність народів у світі, їхніх культур і звичаїв;</i> <i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя)звичаїв інших народів, світових досягнень та винаходів українців</i>	світу. Збагачення словникового запасу відповідно до теми. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Розвиток пізнавальної діяльності, пам'яті, мовлення. Формування і розвиток навичок групової взаємодії у навчальній діяльності. Формування і розвиток навичок групової взаємодії у навчальній діяльності. Розвиток сприйняття на слухо-зоровій основі зверненого мовлення вчителя. Спостереження за вимовою однокласників; формування звички помічати і виправляти помилки у власній вимові (самостійно та за допомогою вчителя).

4 клас

Зміст	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Корекційно-розвивальна лінія
Людина Людське «Я». Унікальність кожної людини. Життя людини – найбільша цінність. Досягнень людей в науці, мистецтві, спорті <i>(на вибір вчителя та учнів)</i>. Можливості досягнення успіху. Роль спілкування в житті людини.	Учень: <i>має уявлення про:</i> неповторність кожної людини (зовнішність, здібності, характер); •неприпустимість заподіяння будь-якої шкоди собі й іншим; •можливості людини; •значення знань, освіти, працелюбства у житті людини, в досягненні успіхів; <i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя)досягнень людей</i>	Розвиток умінь і навичок сприймати звернене мовлення. Збагачення словникового запасу. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Розвиток вміння користуватися мовою у спілкуванні з оточуючими
Людина серед людей Культура поведінки. Моделювання та обговорення	Учень: <i>має уявлення про культуру взаємин людей у сім'ї, школі, в громадських місцях;</i> <i>вживає доречно слова етикету(ЖМ, дактилем, по</i>	Розвиток спостережливості, порівняння, узагальнення. Формування зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу. Формування і розвиток

різноманітних ситуацій. Правила поведінки в гостях. Уникнення конфліктів з іншими людьми. Чесноти людини	<i>можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя);</i> <i>встановлює зв'язки між конкретними вчинками і ставленням людей, наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя);</i> <i>уміє поводитися в гостях;</i> <i>знає правила гостинності;</i> <i>розуміє значення добрих взаємин, їх перевагу над конфліктами, сутність доброзичливості, милосердя, поступливості, наполегливості, відповідальності;</i> <i>наводить приклади такої поведінки, де виявляються ці чесноти (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя);</i> <i>прагне виробляти в собі такі риси</i>	навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Уточнення уявлень в процесі навчальної діяльності; збагачення словника поняттями, набутими при вивченні теми (ЖМ, дактилем, по можливості словесно); розширення досвіду сприйняття фактів з об'єктивної дійсності. Формування позитивних якостей особистості. Розвиток самоконтролю і самовиховання.
Людина в суспільстві Ознайомлення із громадянськими правами та обов'язками. Основні символи держави. Турбота людини про оточення, про довкілля, про історичну та культурну спадщину. Приклади правопорушень серед дітей і юридична відповідальність за їх скоєння. Моделювання різних соціальних ролей (учень – учитель – директор школи; продавець – покупець; водій – міліціонер тощо)	Учень: <i>має уявлення про:</i> права та обов'язки людини (право на життя; рівноправність людей; право на працю, захист, відпочинок; право на освіту); взаємні обов'язки батьків і дітей; <i>знає сутність основних символів держави (Гімн, Прапор, Герб, рідна мова);</i> <i>має уявлення і виявляє практично турботу про своє оточення, про довкілля та культурну спадщину; наводить та оцінює приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя) позитивного й негативного ставлення до старших і молодших;</i> <i>знає про можливі правопорушення серед дітей, наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою простих запитань вчителя);</i> <i>аргументує значення дотримання правил</i>	Збагачення словникового запасу відповідно до змісту теми. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Уточнення суспільствознавчих уявлень в процесі навчальної діяльності; збагачення словника поняттями, набутими при вивченні теми (ЖМ, дактилем, по можливості словесно); розширення досвіду сприйняття фактів з об'єктивної дійсності. Розвиток вміння аналізувати взаємозалежності між явищами. Формування і розвиток навичок взаємодії між людьми в процесі різної діяльності. Формування позитивних якостей особистості. Розвиток навичок сприймання мовлення та побудови діалогу.

	співжиття в суспільстві; відповідальності за скоєні правопорушення <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i>; уміє <i>(на елементарних прикладах)</i> пояснити соціальні взаємозв'язки між людьми у процесі виконання соціальних ролей <i>(ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i>	
Людина і світ Земля – спільний дім для всіх людей. Україна на карті світу. Найближчі сусіди України. Уявні подорожі в інші країни (проект). Співробітництво людей для збереження природи і життя. Внесок кожної людини у збереження різних культур і природних багатств. Внесок українців у винаходи людства, інші досягнення (у науці, культурі, спорті)	Учень: <i>має уявлення про:</i> Землю як спільний дім для всіх людей, необхідність толерантного ставлення до різноманітності культур, звичаїв різних народів; Україну як одну із країн світу; країни-сусіди нашої держави; <i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно)</i> <i>(за допомогою простих запитань вчителя)</i> співпраці різних країн для охорони природи, безпечного життя тощо; <i>виявляє</i> патріотичні почуття, прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях (науці, культурі, спорті та ін.)	Збагачення словникового запасу відповідно до змісту теми. Формування і розвиток навичок співвіднесення позначень понять ЖМ, дактилем, словесно. Уточнення суспільствознавчих уявлень в процесі навчальної діяльності; збагачення словника поняттями, набутими при вивченні теми (ЖМ, дактилем, по можливості словесно); розширення досвіду сприйняття фактів з об'єктивної дійсності. Розвиток мовлення. Формування і розвиток пізнавальної діяльності.

Програми адаптувала: Таранченко О.М., старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник.